

Stockholm 2016-03-02
Dnr 15/S166/16

Ku2015/02346/KL
Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande över rapporten Översyn av regelverket om de kyrkliga kulturminnena

BAKGRUND

Riksantikvarieämbetet har på regeringens uppdrag genomfört en översyn av regleringen avseende de kyrkliga kulturminnena och dess tillämpning. Riksantikvarieämbetet har föreslagit regeländringar och regeringen vill nu inhämta synpunkter från en rad olika aktörer som berörs av översynen. Bland annat myndigheter såsom länsstyrelser och Åklagarmyndigheten och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap samt Kammarkollegiet, några universitet och domstolar, flertalet museum, Romersk-katolska kyrkan i Sverige, ett urval företag och branschorganisationer, SKAU, SKKF och alla stift i Svenska kyrkan samt utvalda församlingar. I Stockholms stift är Solna församling remissinstans.

Utgångspunkten för översynen har varit att lagstiftningen ska tillämpas enhetligt över hela landet och i enlighet med lagstiftarens intentioner. Syftet har varit att identifiera områden där det råder diskrepans mellan den faktiska tillämpningen och det önskvärda tillståndet.

Remissen inkom till Stockholms stiftskansli den 2015-11-26. Svar ska ha inkommit till Kulturdepartementet den 10 mars 2016. Yttrandet har sammanställts av stiftsantikvarie Rickard Isaksson, i arbetet har även kanslisekreterare Jan-Åke Engfors och stiftsjurist Ulrika Skymberg deltagit. Yttrandet har fastställts i stiftsstyrelsens arbetsutskott den 10 mars 2016.

SAMMANFATTNING AV YTTRANDET

- Stockholms stift anser att några förslag i översynen bygger på felaktiga grunder, bland annat att Svenska kyrkan är jämställt andra trossamfund, vilket inte stämmer.
- Stockholms stift anser att några förslag i översynen är omoderna då de stärker myndigheters expertroll och minskar allmänhetens delaktighet och påverkan på kulturarvet samtidigt som lagstiftningens tydlighet inte nämnvärt ökar. Detta tar sig uttryck bland annat genom Riksantikvarieämbetets snäva syn på kulturhistoriska värden och inriktningen att tydligare särskilja mellan materiella och immateriella värden.
- Stockholms stift tycker det är beklagligt att översynen inte tar hänsyn till tredje parts påverkan av kulturarvet. Kyrkomiljöerna bör kunna skyddas på samma sätt som fornminnen enligt 2 kap. KML där lagen riktar sig till ett ”arbetsföretag”.

SYNPUNKTER PÅ ÖVERSYNENS SAMMANFATTNING

Sidan 6

Riksantikvarieämbetet skriver att en försäljning inte påverkar de kulturhistoriska värdena negativt. De ser inga särskilda skäl att föreslå alternativa skyddsformer för försålda kyrkobyggnader. De menar alltså att det generella lagskyddet även ska gälla för andra ägare än Svenska kyrkan. Stockholms stift menar att denna slutsats bygger på felaktiga grunder. Riksantikvarieämbetets resonemang utgår från att de kulturhistoriska värdena endast är materiellt betingade och att kulturhistoriska värden befinner sig i ett statiskt tillstånd. Nu när Kulturmiljölagen ska ses över bör en modern syn på det kyrkliga kulturarvet genomsyra ändringsförslagen. Förslagen bör därför innefatta immateriella värden och att de kulturhistoriska värdena är utvecklingsbara. Om en kyrka upphör att vara kyrka minskar alltså förutsättningarna för att kunna utveckla kulturhistoriska värden kopplade till det kyrkliga kulturarvet, kontinuiteten bryts, värden blir statiska. En försäljning påverkar således kulturhistoriska värden i egenskap av ett kyrkligt kulturarv negativt.

SYNPUNKTER PÅ ÖVERSYNENS FÖRFATTNINGSFÖRSLAG

2.1 Förslag till ändring av 4 kap. KML

2, 12 §

Hundratals kyrkor och begravningsplatser avskrivs från lagen i och med förslaget i översynen. Det vill säga de som är uppförda efter 1940 och saknar särskilt beslut enligt 4, 14 §. Detta verkar vara ett led i Riksantikvarieämbetets strategi att avgränsa KML. Det är positivt att avgränsningarna ökar tydligheten men de blir i detta fall så omfattande att kulturhistoriska värden riskerar att förloras. Stockholms stift förordar en närmare analys som visar de konsekvenser lagändringen kommer innebära och på nytt se över om fler objekt ska skrivas in i 4 kap. KML. Även om flera moderna kyrkor och begravningsplatser tidigare har skrivits in enligt 4 och 14 § så förändras tiderna och synen på det kyrkliga kulturarvet.

3 §

”Kulturhistoriskt värde” skrivs in som en måttstock i samband med länsstyrelsernas tillståndsprovning utan att begreppet närmare definieras i kyrkomiljöerna. Istället för att knyta an till att länsstyrelsen ska pröva ett av förvaltaren färdigt förslag flyttas fokus nu till tolkningen av ett kulturhistoriskt värde. En ändring av lagen bör syfta till att ge större möjligheter till förvaltaren att själv definiera kulturhistoriska värden vilket harmonierar med regeringens syn att församlingarna ska få ökade möjligheter att göra förändringar i de skyddade miljöerna. I förslaget stärks länsstyrelsens roll som expert och allmänheten får mindre möjligheter till att själv definiera betydande kulturhistoriska värden. Detta leder till minskad delaktighet hos allmänheten och i slutändan mindre intresse för det kyrkliga kulturarvet. Förutsättningarna för ett bevarande undermineras.

Den tidigare lydelsen ”Kyrkobyggnader ... får inte på något väsentligt sätt ändras...” syftar till en provning av en föreslagen åtgärd, vilket är att föredra. Förslaget att ta bort skrivelsen om ”...ändring av dess färgsättning.” betonar även det länsstyrelsens expertroll och gör lagen otydligare för brukaren.

7 §

Lagen är skriven utifrån att en församling vanligtvis har en kyrka. Idag kan en församling ha flertal kyrkor. Stockholms stift föreslår en ändring till att det bör finnas en förteckning för varje kyrka för att öka platsens betydelse för det kulturhistoriska värdet.

8, 15 §

Är det önskvärt att i dag skicka en massa papper i denna omfattning till länsstyrelsen? Efterlevnaden av denna del av KML har alltid varit tveksam, mycket beroende på att det är en tidskrävande process (inte minst för länsstyrelsen) och att det är en säkerhetsrisk att skicka inventarieförteckningen till länsstyrelsen på grund av den ökade stöldrisken. Översynen har inte tagit chansen att ändra denna brist i lagen.

Stockholms stift föreslår istället att stiftet ska skicka in protokollet som upprättats vid kontroll av inventarierna, inte själva förteckningen.

10 §

Här finns en inkonsekvens i förslaget. Stiftet förbises i nuvarande skrivning då endast länsstyrelsen ska samråda med församlingen. Eftersom stiftet nämns i 8 § så bör stiftet även finnas med i 10 §.

11 §

Skrivelsen ”...vår kulturmiljö...” är omodern. Vilka ingår och vilka är kulturmiljön inte till för? Stockholms stift föreslår formuleringen ”...som en del av kulturmiljön...”.

18 §

Här återkommer problemet att en närmare definition av det kulturhistoriska värdet saknas enligt 3 §. Här kan en fastighetsägare alltså bli dömd till böter för något som man inte riktigt förstår då det kulturhistoriska värdet inte på förhand är definierat. Frågan om detta ens är rättssäkert? Konsekvensen blir att fler ärenden kommer avslutas i domstol, vilket kanske också är Riksantikvarieämbetes tanke? Det bör i så fall tydligare framgå i översynen. Det är svårt att förutse vad som är rätt och fel då länsstyrelsen inte har skyldighet att i förväg definiera kulturvärdena.

Sista stycket är skrivet oförståeligt. För många negationer. Detta bör även ändras i 3 kap. KML på sikt.

2.2 Förslag till ändring av kulturmiljöförordningen

19 §

Definitionen av kyrkliga inventarier tas bort i översynen vilket inte är bra då den idag ger bra vägledning och är avgörande för att kunna göra rimliga bedömningar av vad som är kyrkliga inventarier i allmänhet och kulturhistoriskt värdefulla inventarier i synnerhet. Tycker man att det fattas exempel på inventarier i uppräkningsdelen är det bättre att komplettera uppräkningsdelen än att ta bort hela uppräkningsdelen (exempelsamlingen).

20 §

Riksantikvarieämbetet och länsstyrelserna föreslås upprätta förteckning över kyrkobyggnader, kyrkotomter, begravningsplatser som avses i 4 kap. 3,4,13,14 § KML. Även

Svenska kyrkan för statistik genom Kyrkobyggnadsregistret. Det bör framgå i översynen att en avstämning med KBR bör göras.

SYNPUNKTER PÅ UPPDRAGET

Sidan 17

I tredje stycket står ”År 2000 ändrades relationen mellan staten och Svenska kyrkan som därmed blev ett fristående trossamfund jämställt med andra samfund”. Detta stämmer inte, då det sedan relationsändringen finns en lag om Svenska kyrkan. Här regleras bland annat Svenska kyrkans organisation, ansvar och uppgifter. Svenska kyrkan har även ett i lagstiftning uttryckt ansvar för såväl begravningsverksamheten (huvudman för nämnda verksamhet, utom i Stockholms stad och Tranås kommun) som vård och underhåll av det kyrkliga kulturarvet. Någon motsvarande lagstiftning finns inte för övriga trossamfund.

SYNPUNKTER PÅ RIKSANTIKVARIEÄMBETETS ANALYS AV SYNPUNKTER INKOMNA PÅ KULTURMILJÖUTREDNINGENS BETÄNKANDE

5.2.3

Svenska kyrkans projekt om kulturhistorisk värdering av kyrkomiljöer kallas ”Identifiering och förvaltning av kyrkliga kulturvärden” inte ”...kulturhistoriska värden”.

5.3

Skyddet av det immateriella kulturarvet stärks inte i översynen utan tvärt om befäster Riksantikvarieämbetet sin ståndpunkt att tydligt särskilja materiella och immateriella värden. Översynen ger alltså en mycket snäv syn på kulturhistoriska värden. RAÄ tycker att de immateriella värdena bäst bevaras och utvecklas i samklang med de materiella värdena och att länsstyrelsen ska väga in om föreslagna förändringar av en kyrkobyggand ska kunna fylla en praktisk funktion som rum för församlingens gudstjänster. Stockholms stift menar att detta inte tillräckligt betonar betydelsen av de immateriella värdena. Istället skulle de närmare kunna definieras i samband med församlingarnas arbete med vård- och underhållsplaner. Förslaget om länsstyrelsens prövning om ett rums praktiska funktion kan tolkas som att staten gör en överprövning av Svenska kyrkans behov av gudstjänstutveckling. Även här bör en kyrkas eller miljöns utvecklingsmöjligheter kunna definieras i samband med vård- och underhållsplanen.

5.4

Översynen tar inte hänsyn till tredje parts påverkan av kulturarvet. Riksantikvarieämbetet anser att problematiken bör skötas av annan lagstiftning såsom PBL, miljöbalken, skadeståndslagen och brottsbalken. Ansvaret att ansöka om tillstånd åligger idag den som äger ett objekt. Stockholms stift anser att översynen bör föreslå att tredje part ska tillmätas ett ansvar enligt KML genom till exempel framtagande av en riskanalys och vidtagande av förebyggande åtgärder. PBL och miljöbalken är generella lagstiftningar och inte specifika mot kulturminnen. Lagstiftningen enligt 2 kap. KML om fornminnen riktar sig inte mot fastighetsägaren utan till ett ”arbetsföretag”. På liknade sätt bör även kyrkomiljöer i 4 kap. KML kunna skyddas från tredje parts påverkan.

SYNPUNKTER PÅ RIKSANTIKVARIEÄMBETETS BEDÖMNINGAR OCH FÖRSLAG

6.5.1

Stockholms stift anser inte att Riksantikvarieämbetets plattform för kulturhistorisk värdering och urval är ett lämpligt stöd i utvecklingen av värdebeskrivningarna för de kyrkliga kulturminnena. En kulturhistorisk värdering bör kunna göras i samverkan mellan stat och kyrka vilket också går i linje med överenskommelsen om den kyrkoantikvariska ersättningen.